

ΜΕΡΟΣ Γ

ΜΕΡΙΤΣΑ

Η πρώτη μεγάλη νίκη

Το έγγραφο είναι αποκαλυπτικό και δεν αφήνει περιθώρια παρερμηνείας¹. Σύμφωνα με αυτό, ο πρόεδρος της Μερίτσας, Φώτης Μπλούτσος, διατάχθηκε να προσκομίσει στην Καλαμπάκα για τις ανάγκες της τροφοδοσίας της φρουράς² 30 αρνιά και 2 μοσχάρια. Από την άλλη μεριά, το τοπικό Υπαρχηγείο Χασίων του ΕΛΑΣ³ είχε απαγορεύσει ρητά κάθε αποστολή τροφίμων στους Ιταλούς. Ο απελπισμένος πρόεδρος, μη ξέροντας τι να κάνει, απευθύνθηκε πρώτα στους αντάρτες. Η απάντηση του Ηλ. Καφαντάρη ήταν εξίσου κατηγορηματική: «Ούτε αυγό στους κατακτητές»⁴. Μάλιστα για να βγάλει τον πρόεδρο από τη δεινή θέση στην οποία βρισκόταν, του έδωσε τη διαταγή, δεόντως σφραγισμένη, για να την παρουσιάσει στη Διοίκηση στην Καλαμπάκα ώστε να καταλογιστεί η άρνηση αποκλειστικά στους αντάρτες και να γλιτώσει το χωριό την τιμωρία. Το θράσος της απάντησης άφησε τους Ιταλούς άφωνους. Ενήμερώθηκε αμέσως ο φρούραρχος των Τρικάλων, αντισυνταγματάρχης Di Natale, ο οποίος οργισμένος οργάνωσε αμέσως μία «operazione di rastrellamento»⁵ ώστε να αποκαταστήσει το τρωθέν κύρος του Regio Esercito. Συγκροτήθηκε γρήγορα ένα απόσπασμα, το οποίο το απόγευμα της 9ης Φεβρουαρίου 1943 επιβίβαστηκε στο τρένο στα Τρίκαλα, με προορισμό την Καλαμπάκα. Από εκεί προωθήθηκε με φορτηγά

Με 59 νεκρούς, πολλούς τραυματίες μετά από μάχη δύο ημερών για πρώτη φορά οι Ιταλοί αναγκάζονται να παραδοθούν στους Ελληνες αντάρτες

Ανοίξη του '43, οι νικητές της Μερίτσας
Ο Ηλίας Καφαντάρης (καθήμενος
στο κέντρο της πρώτης σειράς).
Από το ιστολόγιο του Αριστοτέλη Ράπη

Χάρτης της επαρχίας βόρεια της Καλαμπάκας. Με το κόκκινο αστέρι σημειώνεται η τοποθεσία της μάχης

στο φυλάκιο της γέφυρας στο Μουργκάνι⁶, απ' όπου ξεκίνησε την ολονύκτια πορεία προς τη Μερίτσα. Το απόσπασμα αριθμούσε συνολικά 244 Ιταλούς (9 αξιωματικούς, 11 υπαξιωματικούς και 224 στρατιώτες). Επικεφαλής τέθηκε ο διοικητής του III/13 Τάγματος, ταγματάρχης Francesco Chiarenza, ενώ τη φάλαγγα συμπλήρωναν τα δύο αδέρφια Παπαφιλίππου⁷, ένας οδηγός⁸ από τη Μερίτσα και 2 επιστρατευμένοι αγροφύλακες από την Καλαμπάκα.

Στο ύψος του 18ου χλμ., στο μαντρί του Γιάννη Μπατσογιάννη, σταμάτησαν και ρώτησαν για τον δρόμο προς το χωριό. Ο τσοπάνης τούς έδειξε τον δρόμο, έστειλε όμως αμέσως τον υπάλληλό του, Δημ. Κοντό, από ένα πιο σύντομο μονοπάτι για να ειδοποιήσει τον γιο του, Χρήστο. Ο Χρήστος Μπατσογιάννης ήταν ο ιερέας της Μερίτσας και σημαίνον στέλεχος του τοπικού ΕΑΜ. Έτσι, όταν κατά τις 5 τα ξημερώματα το χωριό κυκλώθηκε, σε αυτό βρίσκονταν μόνο τα γυναικόπαιδα και οι ηλικιωμένοι⁹.

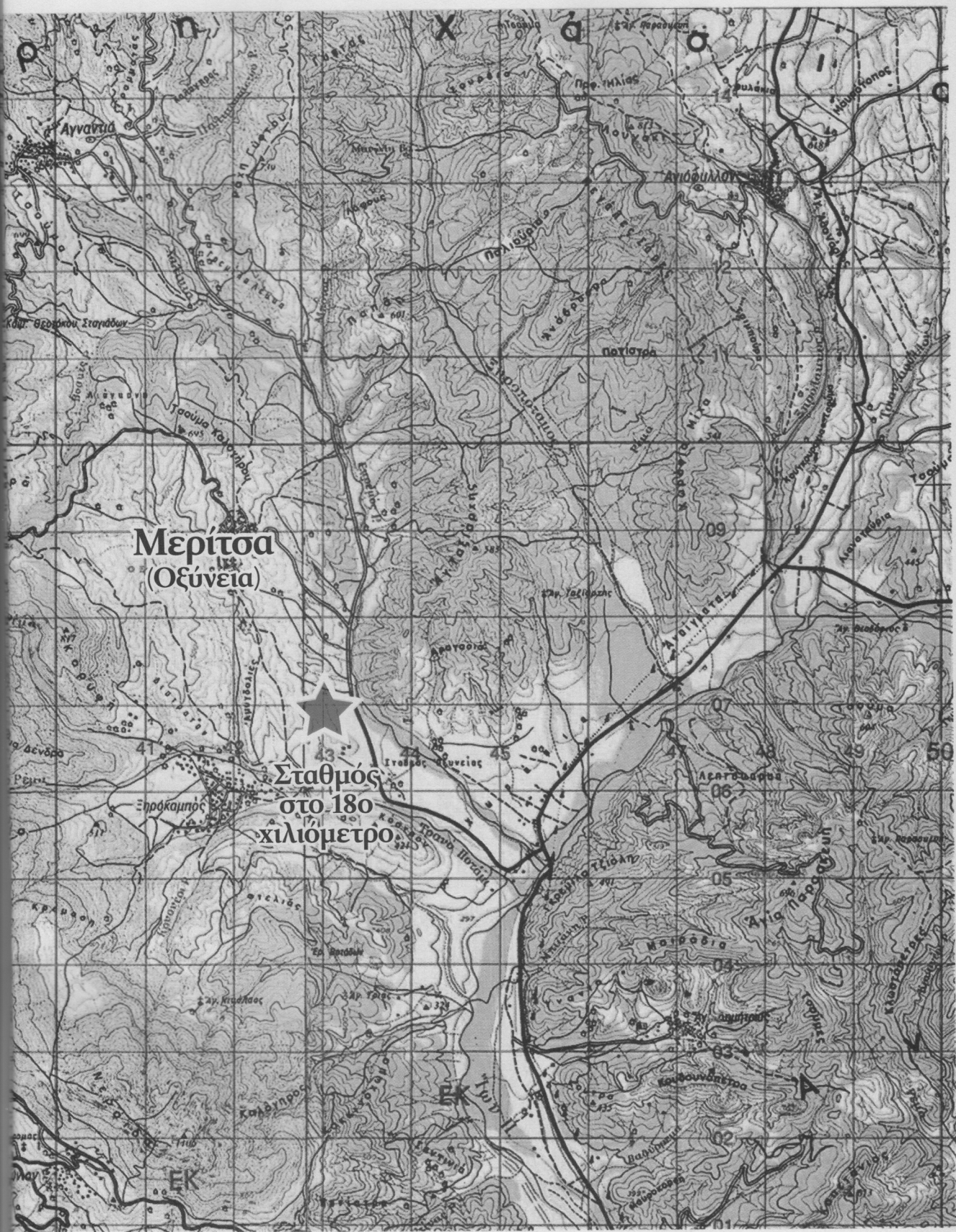
Την ίδια μέρα, του Αγίου Χαραλάμπους, στο κοντινό Αγιόφυλλο βρισκόταν η ομάδα του Ζαραλή. Οι αντάρτες, με τη σημαία μπροστά, ήταν συγκεντρωμένοι στην εκκλησία του χωριού. Προτού καλά καλά ξεκινήσει η λειτουργία έφτασε η είδηση: «Οι Ιταλοί είναι στη Μερίτσα. Λεπλατούν το χωριό και ξυλοφορτώνουν όσους βρίσκουν». Οι παρευρισκόμενοι έφυγαν τρέχοντας και ο ΕΑ-Μίτης παπα-Θανάσης Πούλιος, παλαιός πολεμιστής στη Μικρά Ασία, άφησε το δισκοπότηρο και άρπαξε το τουφέκι. Οι αντάρτες τσακίστηκαν να πιάσουν θέσεις στα υψώματα στο 18ο χλμ., σημείο που έχει προεπιλεγεί για να στηθεί ενέδρα σε περίπτωση ιταλικής επιδρομής. Σύνδεσμοι στάλθηκαν να ειδοποιήσουν να προσέλθουν και οι ομάδες ανταρτών του Βόκα και του Μπούγλα, καθώς και όλες οι δεκαρχίες -ομάδες δράσης των χωριών της ευρύτερης περιοχής. Οι φούρνοι άναψαν, ψωμιά άρχισαν να ζυμώνονται και ετοιμάστηκαν φαγητά για τους μαχητές, ενώ τα παιδιά σκορπίστηκαν στα χωράφια και τα μαντριά για να ειδοποιήσουν όλους τους άνδρες. Πρώτοι στο πεδίο της ενέδρας έφτασαν ο Ζαραλής και ο Καφαντάρης. Ο δεύτερος έστησε τη θέση διοίκησης της επιχείρησης στον παλιό σταθμό, όπου κάτω από την επίβλεψη του παπα-Θανάση οργανώθηκε επίσης χώρος συγκέντρωσης τραυματιών, αιχμαλώτων και εφοδίων. Το μεσημέρι έφτασε η

ομάδα του Μπούγλα, αργά το απόγευμα η ομάδα του Βόκα και, τέλος, κατέβηκε από τα υψώματα, βόρεια του χωριού, και ο Αρ. Μπλούτσος με τη δική του μικρή ομάδα¹⁰. Οι μαχητές ρίχτηκαν στην κατασκευή ταμπουριών ενώ οι επικεφαλής συζήτησαν και τις τελευταίες λεπτομέρειες που αφορούσαν τη δράση και τον συντονισμό των ομάδων.

Τη βασανιστική νύχτα¹¹ διαδέχτηκε μια κρία μέρα που το ασταμάτητο χιονόνερο έκανε τα πράγματα ακόμη πιο δύσκολα. Παρ' όλα αυτά μικρές ομάδες ενόπλων συνέχισαν να συρρέουν ερχόμενοι και από τα πιο απομακρυσμένα χωριά. Από τη μεριά τους οι Ιταλοί ανέλυσαν το πρωινό στη συστηματική λεπλάσια των σπιτιών, όπου τα καζάνια με το τσίπουρο και τα βαρέλια με το κρασί είχαν την «τιμητική» τους¹². Κατά τις 11-12 άρχισαν να φορτώνουν στα μουλάρια τα λάφυρα, έβαλαν φωτιά σε 6 επιλεγμένα σπίτια και συγκεκριμένα αυτά των: Χαρ. Αμερικάνου, Ιωάν. Μπατσογιάννη, Λάμπρου Μπλούτσου, Αντώνη Τασίκα, Κων. Μέλλιου και Γεωργ. Ράπτη. Λίγο πριν από τις 13.00, σχηματίζοντας μια μακριά φάλαγγα, πήραν τον δρόμο της επιστροφής.

Γύρω στις 13.30 η ομάδα-προπομπός (Α1) της εμπροσθοφυλακής πλσίασε το ανάχωμα της σιδηροδρομικής γραμμής. Και τότε ξαφνικά ξέσπασε η κόλαση. Οι πρώτοι πυροβολισμοί έπεσαν από το ανάχωμα, από τις ομάδες του Μπούγλα (Β). Ακολούθησαν σχεδόν ταυτόχρονα οι ομάδες του Βόκα (Γ) και τη «θανάσιμη χορωδία» συμπλήρωσαν αμέσως οι ομάδες του Ζαραλή (Α). Οι σατισμένοι Ιταλοί προσπάθησαν να καλυφθούν και τα τρομαγμένα μουλάρια τους σκορπίστηκαν αφηνιασμένα στο δάσος και τις γύρω χαράδρες μαζί με το πολύτιμο φορτίο τους¹³. Ολόκληρη η φάλαγγα βρέθηκε κάτω από καταγιστικά πυρά. Οι Ιταλοί ήξεραν ότι χωρίς τα «βαριά» τους όπλα δεν θα μπορούσαν να διασπάσουν τον φραγμό στο ανάχωμα, αλλά και η οπισθοφυλακή τους (D) έκανε το λάθος να κινηθεί προς το κυρίως σώμα της φάλαγγας επιτρέποντας στην ομάδα Ράπτη, που ερχόταν από πίσω (E) με την προσθήκη μιας νέας ομάδας με ενόπλους από την Αγναντία (I), και την ομάδα Μπλούτσου (Δ), που κατηφόρισε από τα υψώματα πάνω από τη βρύση Κανάρη, να εγκλωβίσουν ασφυκτικά, μέσα στον κλοιό, ολόκληρη την ιταλική φάλαγγα. Τα δύο πολυβόλα του Μπούγλα, από το ανάχωμα και τον Μικρό

ΔΙΑΤΑΞΗ ΑΝΤΑΡΤΩΝ

Α: Ομάδες Ζαραλή (καπετάν Χασιώτης) αποτελούμενες από 20 μόνιμους και γύρω στους 30-40 εφεδρικούς αντάρτες κυρίως από το Αγιόφυλλο.

Β: Ομάδες Μπούγλα (καπετάν Ολύμπιος) με 18 μόνιμους και περίπου 30 εφεδρικούς αντάρτες από το Αγιόφυλλο και τα γύρω χωριά, με 2 πολυβόλα.

Γ: Ομάδες Βόκα (καπετάν Τζαβέλας) με 20 μόνιμους και γύρω στους 80-100 εφεδρικούς από τα χωριά των Ανατολικών Χασίων²⁰ με 2 πολυβόλα.

Δ: Ομάδα Αρ. Μπλούτσου 5-6 ένοπλοι της ΜΙΔΑΣ πλαισιωμένοι με 15-20 εφεδροελασίτες ή απλά ενόπλους από την Μερίτσα και τα κοντινά χωριά.

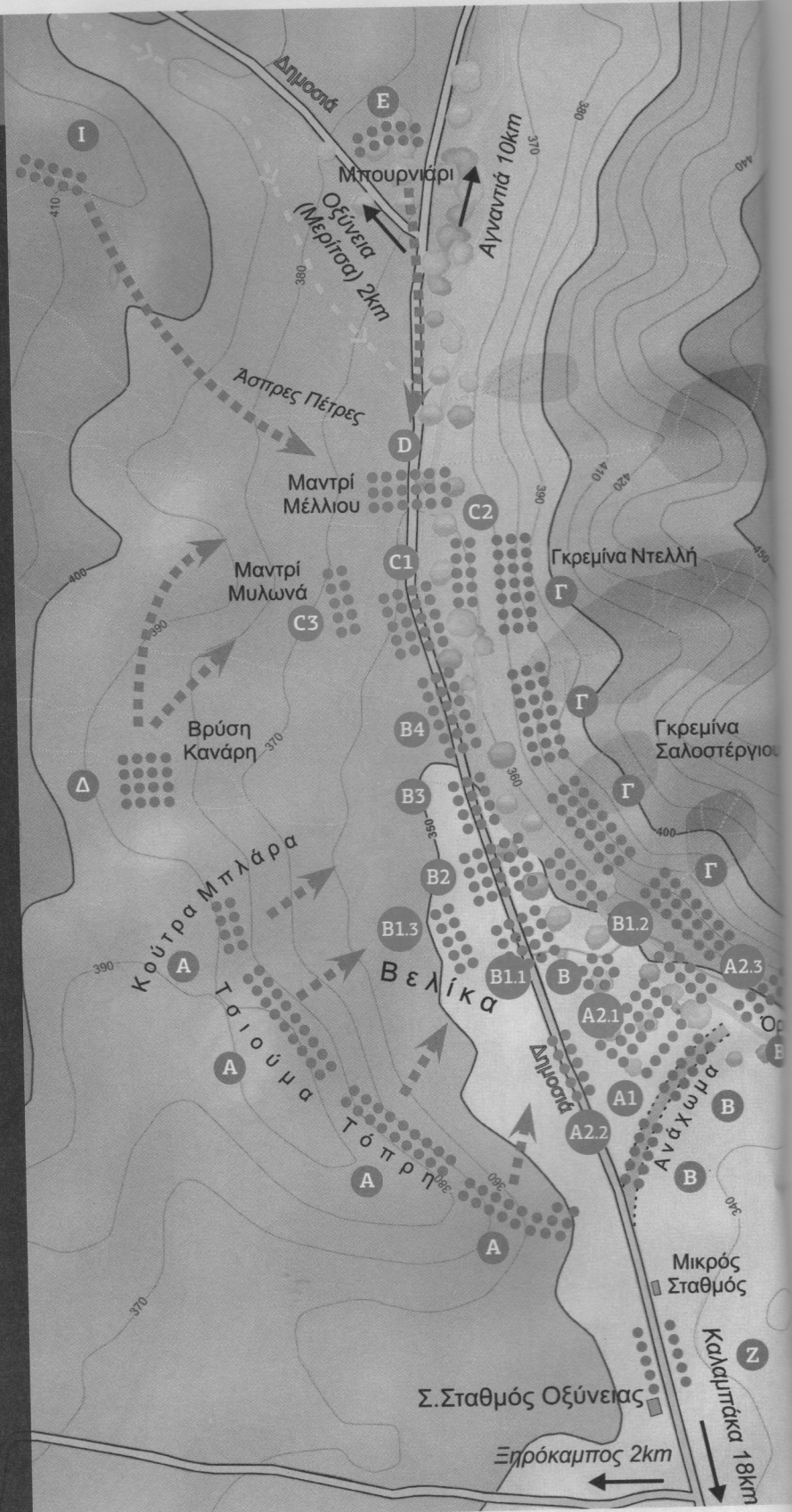
Ε: Ομάδα Δημ. Ράπτη (καπετάν Τσάκαλος) με 20-25 εφεδρικούς από τις Σταγιάδες και το Κακοπεύρι.

Ζ: Σταθμός Διοίκησης Ηλ. Καφαντάρη (καπετάν Αδαμάντιος) μαζί με τον Παπαθανάση από το Αγιόφυλλο.

Η: Ομάδα εφεδρικών και απλών ενόπλων από Ασπροκλυσιά και Άνοιξη (Γριά) κοντά στη Μύκανη ώστε να αποκλείσει τον δρόμο προς τα Γρεβενά.

Θ: Ομάδα εφεδρικών και απλών ενόπλων από Κερασιά και Αγ. Δημήτριο στη θέση Κανάλια-Κερασιάς, κοντά στο Μουργκάνι ώστε να ελέγχει τον δρόμο προς Καλαμπάκα.

Ι: Ομάδα εφεδρικών και απλών ενόπλων από την Αγναντιά (περίπου 15 άνδρες).

ΔΙΑΤΑΞΗ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

ΕΜΠΡΟΣΘΟΦΥΛΑΚΗ

A1: Προπορευόμενη Ομάδα.
Επικεφαλής Ανθλ/γός Sbrolla

- 4 Καραμπινιέροι με τον Brigadiere Terreno
- 1 Υπαξ. των Μελανοχιτώνων (ο υπεύθυνος υπαξ. των πληροφοριών)²¹
- Οι 2 συνεργάτες - μεταφραστές των Ιταλών (αφοί Παπαφιλίππου)
- 1 οδηγός από τη Μερίτσα (ο προδότης του χωριού)
- 2 «επιστρατευμένοι» Αγροφύλακες από την Καλαμπάκα

A2: Τμήμα 60 ανδρών του 10ου Λόχου υπό τον Υπλ/γό Barbato

A2.1: Κυρίως τμήμα του 10ου Λόχου.

A2.2: Ομάδα του 10ου Λόχου υπό τον Υπλ/γό Claps.

A2.3: Ομάδα του 10ου Λόχου υπό τον Επιλοχία Prologi.

ΚΥΡΙΩΣ ΦΑΛΑΓΓΑ

B: Τ/χης FRANCESCO CHIARENZA

B1: Τμήμα 75 ανδρών (Συνολικά) του 12ου Λόχου.

B2: Διμοιρία πολυβόλων υπό τον Ανθλ/γό Panettieri.

B3: Διμοιρία Όλμων των 81mm με τον Υπλ/γό Presenti.

B4: Μουλάρια με τα τρόφιμα-πυρομαχικά κ.λπ.

C1: Ομάδα του 11ου Λόχου (18 άνδρες) υπό τον Υπλ/γό Baricelli.

C2: Δεύτερη Ομάδα του 11ου Λόχου (18 άνδρες).

C3: Ομάδα του Λόχου Διοίκησης του III/13.

ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΑΚΗ

D: Τμήμα 40 ανδρών του 9ου Λόχου υπό τον Ανθλ/γό Gandolfi.

Αθανάσιος Μπούγγας, ο στρατιωτικός υποδιοικητής του Υπαρχηγείου Χασίων του ΕΛΑΣ και Νέστωρας Βόκας, ο στρατιωτικός διοικητής του Υπαρχηγείου Χασίων του ΕΛΑΣ.

Πηγή: ιστολόγιο Αριστοτέλη Ράπη. Στη δεξιά σελίδα, Νίκος Ζαραλής, ο καπετάνιος του Υπαρχηγείου Χασίων του ΕΛΑΣ. Η φωτογραφία τον δείχνει με την οικογένειά του στην Τασκένδη στα μέσα της 10ετίας του '50. Από το βιβλίο του Β. Παπαδήμα «Τα Χάσια στο σταυροδρόμι της υποταγής και της Αντίστασης»

Σταθμό, και το ένα από τα δύο του Βόκα¹⁴ άναψαν από το ασταμάτητο «κελάηδισμα», ενώ θαύματα έκαναν και οι δεινοί σκοπευτές του Ζαραλή, που δεν άφησαν βόλι να πάει χαμένο. Η ικανότητά τους στο σημάδι ήταν τόσο φημισμένη που τα ονόματά τους (ή τα παρατσούκλια τους) πέρασαν στην ιστορία, όπως του Μάνδρα, του Κατσιαβέλη, του Ζησάρα, των Βαγγέλη και Νικόλαου Γρίβα και του Παπάρα. Μετά από κάνα δίωρο οι Ιταλοί προσπάθησαν να στήσουν μια ισχυρή βάση πυρός. Από τα κουφάρια των μουλαριών μάζεψαν ό,τι μπορούσαν και άρχισαν να σπίνουν έναν βαρύ όλμο καλυπτόμενο από δύο πολυβόλα. Ο όλμος ήταν σχεδόν έτοιμος να λειτουργήσει. Τον Ζαραλή τον έχει συνεπάρει η έξαψη της μάχης. Ασυγκράτητος ανεβοκατεβαίνει τις ραχούλες ρίννοντας ασταμάτητα ριπές με το αυτόματο, ώστε να πιστέψουν οι Ιταλοί ότι οι αντάρτες διαθέτουν πολλά οπλοπολυβόλα. Διέκρινε όμως τον κίνδυνο από το στήσιμο του όλμου και χωρίς να διστάσει φώναξε σε μια ομάδα από 7-8 Χασιώτες να τον ακολουθήσει και κώθηκαν ορμητικά σαν σφήνα στην εχθρική παράταξη. Ο Ζαραλής με ριπές άδειασε το Tommygun του¹⁵ πάνω σε μια ομάδα από 2 αξιωματικούς και 3-4 στρατιώτες που βρέθηκαν μπροστά του,

όρμησε στον όλμο, του έδωσε μια γερή κλοτσιά με τα τσαρούχια και τον ανέτρεψε¹⁶. Σε αυτό το σημείο σκοτώθηκε ο σημαιοφόρος του, ο Καραζήσης, ο επιλεγόμενος «Τσολιάς».

Με το σκοτάδι να πέφτει η μάχη καταλάγιασε. Οι αντάρτες προωθήθηκαν και βελτίωσαν τις θέσεις τους. Απέκρουσαν κάνα δυο απόπειρες Ιταλών να ξεγλιστρήσουν στο σκοτάδι, έβαλαν σκοπιές, άναψαν φωτιές και λαγοκοιμούνταν. Αντίθετα, οι Ιταλοί ξαγρυπνούσαν τουρτουρίζοντας. Δεν μπορούσαν να ανάψουν φωτιές για να μη δίνουν στόχο.

Τα ξημερώματα της 12ης Φεβρουαρίου η μάχη ξανάρχισε. Μέχρι τις 11 όμως τα πάντα είχαν κριθεί. Απελπισμένοι οι Ιταλοί παραδόθηκαν μουνδιασμένοι από το κρύο αλλά και από τα όσα σκόπιμα διαδίδονταν από τις ιταλικές διοικήσεις για βέβαιη κακοποίηση που τους περίμενε στα χέρια των «banditi».

Από τη μεριά τους οι αντάρτες μέτρησαν 7 νεκρούς. Από την ιταλική πλευρά στο πεδίο της μάχης κείτονταν 59 νεκροί και αρκετοί τραυματίες¹⁷. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι από τους 9 αξιωματικούς του αποσπάσματος οι 4 ήταν νεκροί, ανάμεσά τους και ο ταγματάρχης Chiarenza, ενώ οι υπόλοιποι 5 τραυματί-

Copia

Allegato 1 al n° 1072/Op. in data 32/2/43-XI.
del Comando Divisione "FINEROLO" Uff. Operazio.
COMANDO ZONA MILITARE TRIKALA
- Sez. Affari Militari -

n° 500/M di prot. SEGRITO

P.M. 55, li 2 febbraio 1943 XXI°

OGGETTO: Rastrellamento.-

AL COMANDO DIVISIONE "FINEROLO"

Il competente distacco di Kalabaka aveva ordinato al postro di Meritza (carta Kalabaka SI-00) di consegnare 30 pecore e 2 vitelli per l'approvvigionamento di quella compagnia.

Ieri si presentava a quel distacco il capo villaggio con un biglietto timbrato dalla banda Cacciatori in cui è detto: "Si proibisce al postro di Meritza di dare anche un solo uovo al comando delle truppe italiane di Kalabaka."

Data la distanza che separa Meritza da Kalabaka (circa 22 Km.) ed i numerosi banditi segnalati nella zona di Chasia (circa 300) non ho creduto opportuno inviare sul posto la compagnia dislocata a Kalabaka, per imporre con la forza la consegna del bestiame. Ho fatto dire al capo villaggio che entro il 7 corrente tutto deve essere consegnato - pena la distruzione del villaggio.

Prevedo però che la consegna non sarà effettuata.

In tal caso, per il prestigio delle nostre armi, vi prego autorizzare ad eseguire il rastrellamento nel villaggio di Meritza con l'impiego della compagnia di Kalabaka ed una compagnia rinforzata tratta dal III/13 in Trikala nonché una squadra CC.RR. della III op.

La truppa potrebbe partire in treno da Trikala, nel pomeriggio. Con i 7 autocarri che sono a Kalabaka la compagnia potrebbe postarsi nella notte a Touraneì e da lì a piedi fino a Meritza - 8 Km. - in modo da essere sul posto prima dell'alba.

Pregasi far conoscere la decisione di questo comando in merito.-

IL COMANDANTE DEL SETTORE
P.to Ten.Col. Di Natale

..... C.
MAGGIOR CAPO DI STATO MAGGIORE
(Parisi)

Wan

ες. Τριάντα δύο οπλίτες κατόρθωσαν να διαφύγουν. Οι βάρια τραυματίες μοιραία εγκαταλείφθηκαν στο πεδίο της μάχης, ενώ οι επιζώντες, μαζί με τους τραυματίες που μπορούσαν να μετακινηθούν, οδηγήθηκαν αιχμάλωτοι στην Αγναντιά, όπου οι εκπλήξεις συνεχίστηκαν. Οι τραυματίες, τους οποίους περιέθαλψαν και τάισαν γενναϊόδωρα, σασιτισμένοι άκουσαν τον Καφαντάρη να τους προσφωνεί «αδέλφια στρατιώτες», λέγοντάς τους ότι οι αντάρτες παλεύουν για τη λευτεριά τους και δεν έχουν τίποτα ενάντια στον ιταλικό λαό αλλά στο φασιστικό καθεστώς της Ρώμης. Οι δε αποσβολωμένοι αιχμάλωτοι άκουσαν επίσης -και δεν πίστευαν στα αυτιά τους- ότι θα αφεθούν ελεύθεροι. Τον ρόλο του διερμηνέα ανέλαβε ο αξιωματικός Ασημακόπουλος, που ήξερε γαλλικά. Από τους αιχμαλώτους ένας Ιταλός ανέλαβε να μεταφράσει από τα γαλλικά στα ιταλικά. Πράγματι, την επομένη, 13/2, οι 5 τραυματίες αξιωματικοί και 137 οπλίτες πήραν τον δρόμο της επιστροφής προς την Καλαμπάκα, αφού όμως πρώτα τους αφαιρέθηκαν είδη από τον ιματισμό και κυρίως οι χλαίνες και οι αρβύλες. Από τους αιχμαλωτισθέντες, 2-3 Ιταλοί καραμπινιέροι που χαρακτηρίστηκαν φασίστες

και 3 Έλληνες, που έφεραν την κατηγορία του συνεργάτη του κατακτητή, παραπέμφθηκαν σε έκτακτο ανταρτοδικείο και εκτελέστηκαν επιτόπου¹⁸. Η κίνηση της απελευθέρωσης των αιχμαλώτων ήταν άλλη μία ευφυής ενέργεια του Καφαντάρη, αυτή τη φορά στο πεδίο της προπαγάνδας. Ο Βόκας στο «Έπος της Αντίστασης στην περιφέρεια Καλαμπάκας» σημειώνει: «Έπρεπε τους αιχμαλώτους να τους δημιουργήσουμε μια εντύπωση ότι εμείς σαν αντάρτες δεν είμαστε οι αγριάνθρωποι που τη νύχτα θα τους σφάζουμε σαν πρόβατα. Όπως μας εξήγησαν αργότερα, έτσι μας παρουσίαζαν οι αξιωματικοί τους, πως ο αντάρτης είναι άγριος άνθρωπος με γένια και κόκκινα μάτια, με μια χαντζάρα και το

Το αποκαλυπτικό έγγραφο με το οποίο ο Φρούραρχος των Τρικάλων Di Natale διατάσει τον πρόεδρο της Μερίτσας να του αποστείλει 30 πρόβατα και 2 μοσχάρια!
Πηγή: Stato Maggiore Esercito

Το εγκαταλειμμένο κτίριο του Σιδηροδρομικού Σταθμού στο 18ο χιλιόμετρο, το οποίο χρησιμοποιήθηκε σαν Σταθμός Διοίκησης από τον Ηθ. Καφαντάρη στη διάρκεια της μάχης. Φωτ. του Θύμιου Παπαχρήστου²³

μόνο που ξέρει να κάνει είναι να κόβει τα κεφάλια των αντιπάλων του». Μπορεί το τάγμα στα Τρίκαλα να απομόνωσε τους επανελθόντες αλλά το γεγονός της καλής συμπεριφοράς απέναντι στους αιχμαλώτους δεν μπόρεσε να κρυφτεί. Έτσι, από στόμα σε στόμα οι στρατιώτες έμαθαν ότι οι αντάρτες δεν είναι τα γενειοφόρα τέρατα που σκοτώνουν με σαδιστική ευχαρίστηση τους Ιταλούς. Φυσικά διεξήχθησαν ανακρίσεις και αποδόθηκαν ευθύνες, με τον μέραρχο Benelli να καταλογίζει τελικά τον κακό σχεδιασμό και την ακόμη χειρότερη εκτέλεση της επιχειρήσης στον φρούραρχο Di Natale.

Αντιθέτως, στο Υπαρχηγείο Χασίων η ατμόσφαιρα ήταν τουλάχιστον πανηγυρική. Τα λάφυρα πλούσια, 3 μεγάλοι όλμοι, 4 πολυβόλα και 16 ημιαυτόματα καθώς και χιλιάδες σφαίρες, που έδωσαν τη δυνατότητα να εξοπλιστούν ακόμη περισσότεροι αντάρτες. Στα χωριά ο πληθυσμός ήταν ενθουσιασμένος και η συμμετοχή στην Αντίσταση άρχισε να παίρνει διαστάσεις παλλαϊκού χαρακτήρα. Παρ' όλα αυτά ο Ηλίας Καφαντάρης, που ήταν ο εμπνευστής αλλά και ο συντονιστής της μάχης, σύντομα θα περιπέσει σε δυσμένεια. Μυστηριωδώς θα εξαφανιστεί από το προσκήνιο και θα εμφανιστεί ξανά το 1948¹⁹. Σήμερα, με την ασφάλεια των σχεδόν 80 χρόνων από τη διεξαγωγή της μάχης, μπορούμε αβίαστα να αποδώσουμε τα εύσημα της στρα-

τηγικής αντίληψης και οργανωτικής ικανότητας του όλου εγχειρήματος στον Ηλία Καφαντάρη. Την υποδειγματική εφαρμογή στην πράξη του σχεδίου από τον «στρατιωτικό» του Υπαρχηγείου Νέστορα Βόκα²² και τη θυελλώδη δράση του Ζαχαρή στο πεδίο της μάχης.

Καμία όμως προσωπική ιστορία, ζήλια ή ακόμη και αδικία δεν μπορεί να επισκιάσει το γεγονός ότι η μάχη της Μερίτσας ήταν η πρώτη, εντυπωσιακά νικηφόρα, μάχη της Εθνικής Αντίστασης ενάντια στις κατοχικές δυνάμεις. Σηματοδότησε την επιθετική εξόρμηση του ΕΛΑΣ και έβαλε τα θεμέλια της δημιουργίας της ελεύθερης Ελλάδας. Μετά το Σύνιοβο και τη Μερίτσα οι Ιταλοί δεν τόλμησαν ξανά καμία επιδρομή στις γειτονικές επαρχίες των Γρεβενών και της Καλαμπάκας. Σε λιγότερο από ένα μήνα θα ακολουθούσε ο εκκωφαντικός θρίαμβος στον Φαρδύκαμπο.

1. Αναφορά Di Natale προς τον μέραρχο Benelli (Allegato Νο1 500/M di prot 2 FEB 1943 XXI), που έρχεται να επιβεβαιώσει τη διήγηση του Λ. Αρσενίου.
2. Πρόκειται για τον 9ο Λόχο του III/13 Τάγματος.
3. Στις αρχές Φεβρουαρίου του '43 το Υπαρχηγείο Χασίων του ΕΛΑΣ είχε την παρακάτω σύνθεση: Καπετάνιος ο Νίκος Ζαχαρή (Χασιώτης). Ένας εκρηκτικός χαρακτήρας, κάτι ανάμεσα σε Δήμο Καραλίβανο και Ρομπέν των Δασών. Παράτολμος και αλλεργικός σε κάθε μορφή εξουσίας. Θίπτευσε στις φυλακές επί Μεταξά, όπου και ριζοσπαστικοποιήθηκε συναναστρεφόμενος με πολιτικούς κρατού-

- υπίλαρχος στην Αλβανία με υπαρχηγό τον Αθανάσιο Μπούγλα (Ολύμπιο), χωροφύλακα που προσχώρησε στον ΕΛΑΣ προερχόμενος από την ομάδα Κωστόπουλου.
- Τέλος, πολιτικός του ΕΑΜ στο Υπαρχηγείο ο «εγκεφαλικός» Ηλίας Καφαντάρης (Αδαμάντιος).
4. Λ. Αρσενίου: στο «Η Θεσσαλία στην Αντίσταση» τόμ. Α σελ. 208.
 5. Ελληνιστί: Εκκαθαριστική επιχείρηση.
 6. Εκεί ενώθηκε με το απόσπασμα και μία διμοίρια του 9ου Λόχου εφοδιασμένη με 16 μολύβια για να κουβαλήσουν εφόδια, τα βαριά όπλα και τα πυρομαχικά.
 7. Επρόκειτο για διαβόητους «λεγεωνάριους» στην υπηρεσία των Ιταλών που εξυπηρετούσαν και τον ρόλο του διερμηνέα.
 8. Εκεί διατυπώθηκε η άποψη ότι επρόκειτο για προδότη από την ίδια τη Μερίτσα.
 9. Διήγηση Αριστείδη Μπλούτσου.
 10. Ο Αρ. Μπλούτσος ήταν μόνιμος ανθυπολοχαγός του Πυροβολικού στην Αλβανία. Συστήνει μια μικρή ομάδα (5-6 ατόμων) με την επωνυμία ΜΙΔΑΣ και διατείνεται ότι είναι συνεργάτης του Τσιγγάντε. Προσπαθεί δε να έρθει σε επαφή και με τον Ζέρβα. Μετά τη Μερίτσα εντάσσεται, κάτω από πιέσεις, στον ΕΛΑΣ. Στον Εμφύλιο επιστρέφει στις τάξεις του Ε.Σ. Συλλαμβάνεται όμως το '68 από τους συνταγματάρχες και απελευθερώνεται από τις φυλακές Κορυδαλλού το 1974.
 11. Χωρίς φωτιές για να μην εντοπιστούν.
 12. Διήγηση Δημ. Ράπτη.
 13. Τρεις μεγάλοι όλμοι των 81 mm και 4 «βαριά» πολυβόλα Breda με τα αντίστοιχα πυρομαχικά.
 14. Το ένα ήταν σύγχρονο Hotchkiss, ενώ το δεύτερο ένα παλιό St. Étienne που πάθαινε μονίμως εμπλοκή. Από τη διήγηση του Νέστο. Βόκα στο «Έπος της Αντίστασης στην περιφέρεια Καλαμπάκας».
 15. Σαν καπετάνιος του Υπαρχηγείου είχε την πολυτέλεια να διαθέτει και το μοναδικό οπλοπολυβόλο που είχαν οι αντάρτες.
 16. Λ. Αρσενίου τόμ. Α, σελ. 214.
 17. Επίσημη αναφορά Benelli, Allegato 13 No1072/ορ/23 FEB 1943 XXIο.
 18. Λ. Αρσενίου τόμ. Α, σελ. 215.
 19. Με την επιστροφή του από την αφάνεια το '48 φυλακίζεται και εξορίζεται για 5 χρόνια στον Αη Στράτη. Δεν μίλησε ποτέ του για το τι έγινε μετά τη Μερίτσα.
 20. Επρόκειτο για δεκαρχίες από τα χωριά των Ανατολικών Χασίων του Νομού Γρεβενών, Γριά, Καρπερό, Διάκο, Ανθρακιά, Μελίσσι, Δήμητρα, Παλιουριά, Κατάκαλη, Τριφύλλι και Τρικοκκιά. Το πλήθος αυτό, που αποτελούσε και το μεγαλύτερο τμήμα (Γ) της αντάρτικης διάταξης, οργάνωσε υποδειγματικά ο Βόκας χωρίζοντάς το σε ομάδες που διοικούσαν οι βοηθοί του Μαχιάς και Τζαβάρας. Ορίσε μάλιστα και ομάδα «εφεδρείας» με επικεφαλής τον Κωστάρα.
 21. Ήταν ο διαβόητος επιλοχίας (1ο capo di squadra) του CXXX Btg CC.NN, Rago Fiorentino, κουνιάδος των Παπαφιλιππου και συνεργάτης τους στο πλιάτσικο και τη μαύρη αγορά, γνωστός και για τη βάνουση συμπεριφορά του.
 22. Ο Αθανάσιος Μπούγλας (Ολύμπιος), άνθρωπος της

φέρεια Καλαμπάκας» σχολιάζει: «Ο καπετάν Τζαβέλας (Νέστορας Βόκας) ήταν για τη μάχη σαν ένας καλός κτίστης που ξέρεי πού να βάλει την πέτρα. Αυτός είχε πάσει θέσεις στο ανατολικό μέρος μέσα στο ρέμα. Τοποθέτησε μερικούς για μάχη και κράτησε μερικούς για εφεδρεία. Είχε σκοπευτή με ένα πολυβόλο τον Κώστα Κοτσιομπό από τη Βλαχάβα, άριστο σκοπευτή».

23. Θέλω να ευχαριστήσω και δημοσίως τους καλούς φίλους που με πληροφορίες, φωτογραφίες, συμβουλές και υποδείξεις συνέβαλαν στην ολοκλήρωση του ανά χείρας πονήματος. Ας μου επιτραπεί όμως μία ιδιαίτερη αναφορά στη συμβολή του Οξυνιώτη Θύμιου Παπαχρήστου που με πολλή υπομονή και σημαντικές πληροφορίες με βοήθησε να κατανοήσω ικανοποιητικά την αναλυτική τοπογραφία του πεδίου της μάχης ώστε να παρουσιάσω το κατατοπιστικό σχετικό σχεδιάγραμμα/σκαρίφημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρσενίου Λ.: Η Θεσσαλία στην Αντίσταση, τ. Α'
 Μαργαρίτης Γ.: «Ο πόλεμος στην Αλβανία και η πρώτη περίοδος της Κατοχής»
 Παπαδήμας Β.: «Τα Χάσια στο σταυροδρόμι της υποταγής και της Αντίστασης»
 Γρηγοριάδης Φ.: «Το Αντάρτικο»
 Δρόσος Ζ.: «Φαρδύκαμπος»
 Σκαλιδάκης Γ.: «Η Ελεύθερη Ελλάδα»
 Ράπτης Δ.: «Απομνημονεύματα»
 Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης: Συλλογικό - Εκδόσεις ΑΥΛΟΣ
 Το έπος της Αντίστασης στην Περιφέρεια Καλαμπάκας: Μνήμες και μαρτυρίες αγωνιστών - Συλλογικό
 Βήττος Χ.: «Τα Γρεβενά στην κατοχή και στο αντάρτικο»
 Γκανάτσιος Β.: «Ένας δάσκαλος καπετάνιος»
 Αραιοβηματού Ι. Νίκος: «Η αντίσταση στα Χάσια και η επιμελητεία του αντάρτη Δυτικής Μακεδονίας» (Ε.Τ.Α.)
 Μπλούτσος Α.: (Δημοσιευμένο κείμενο για τη μάχη της Μερίτσας)
 Κυρατζόπουλος Δ.: «Δυτική Μακεδονία - Η Ελεύθερη Ελλάδα της κατοχής»
 Τσιάτας Α.: «Αναμνήσεις από την Αντίσταση 1941-1944»
 Νταϊλιάνης Β.: «Το αντάρτικο στη Δυτική Μακεδονία, η ζωή και η δράση του Βασίλη Νταϊλιάνη»
 Θεοδωρόπουλος Χ.: «Αγώνες και θυσίες της περιοχής Γρεβενών 1940-1944»
 Ufficio Storico, Stato Maggiore Dell'Esercito: Diario Storico 13 RGT.
 Ufficio Storico, Stato Maggiore Dell'Esercito: Εγγραφα (αναφορές και αλληλογραφία) από το αρχείο της Μεραρχίας Pinerolo.